

a Petri György-féle s az időben őt követő legfiatalabb költészet ars poeticájával, mely szerint a költő nem a világ centruma többé (l. Gébernél: „közel a teremtéshez nem voltam”). Véggöveketetése sem lehet tehát más, mint „Kinézni valahogy. Élni. Élni”.

A hosszúvers környezetében elhelyezkedő többi költeményben is ennek a közérzetnek és költői pozíciónak egy-egy variánsára ismerhetünk. A versvilág koordinátái a fogható egyszerűség jegyében alakulnak: ég és föld, reggel és este, nappal és éjjel végpontjai jelölik végső határait, a lírai én pedig a hallgatás, a távollét, az eltűnés állapotait járja be bennük. A költeményekben helyenként észlelhető epikum, valamint az isten- és angalképzetek Füst Milán költészetének kozmoszát idézik. A versvilágot elárasztó hidegségképzetek (legalább hét versben tapasztaltam ezek hangsúlyos jelenlétét) pedig a már előbbieken meghatározott közérzettel és fanyarsággal harmonizálnak, annak higanyszintjét jelzik.

A kötet négy utolsó ciklusának költeményei tehát a jelentőségét tekintve kiemelkedő hosszúvers költői tapasztalatából építkeznek tovább – csak fordított arányban, hiszen a verstest mindinkább a rövidülés irányába mutat, egészen az egysorosig folytatva a redukciót. E költemények között akad jó néhány, amely kontemplatív, eszmélkedő lírai alkatú költőre vall, néhány közülük a líra súlyos vértetű műfaját, a szonettet veszi célba (legjobb ilyen költemény a *Tárgy nélkül* című, Tandorinak címzett szonett), ám azt is tapasztalhatjuk, hogy a *Jó szöveg szalonnában* termékenynek bizonyuló, köznyelvet súroló nyelvi közeg egyszerűsége nem mindig alkalmas a létérzékelés tömör metaforáinak felröppentésére, s a kötet egyes költeményei (főként ha a verszárlatok sem erősítik a szöveget) a lírán innen maradnak (l. *A rózsza* című ciklus verseit). Különösen a haikukban és haikuszerű rövid alkotásokban s az egysorosban tapasztalható, hogy a kvantitatív lebontás nem mindig hozza meg a minimalizmust ellensúlyozó, várt hatásimpulzusokat.

A *Szöveg szalonna* című verseskötet legfőbb költői hozzáadéka a hasonló című hosszúvers, Géber eddigi költészetének kulcsverse, amely arról vall, hogy költője képes a líra nagy pillanatainak megragadására. Ez pedig nem adatik meg minden versíró számára.

HARKAI VASS Éva

AMULETTJEINK KÖNYVE

Jung Károly: *Őrszerek könyve*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1994

Aki figyelemmel kíséri Jung Károly jeles vajdasági magyar néprajzkutató tanulmányköteteinek megjelenését, egy kiteljesedő életmű gazdag termésébe kap betekintést. Szereznek évenként jelentkezik egy-egy összefoglalással, melyekben eddigi kutatásainak különböző folyóiratokban publikált eredményeit adja közre. A *Köznapok és legendák* (Tanulmányok a népi kultúra köréből, 1992), *Az emlékezet útjain* (Ötvenöt olvasmány a néphagyományról, 1993) után idén az *Őrszerek könyve* (Szent levelek, golyó ellen védő imádságok; amulettek a magyar néphagyományban) című tanulmánykötete jelent meg.

Szép című új könyvének mottójául a néprajzkutató és költő egy Ozsvald Árpád-vers idézetét vette az amulettekről. Figyelemfelkeltő választás, hiszen a mágikus védelmet kínáló, apotropeikus dolgok – amulettek – napjainkban már-már reneszánszukat élik, lévén mi, mindannyian egy könyörtelen világ valós vagy jövődöbeli áldozatai, akik a baj elhárítását, ha az már meghaladja racionális képességeinket, rábizzuk ezekre az őrszerek-

re. Jung az *amulett* és a *talizmán* szakterminológiai jelentését is megadja könyvének utószavában: „Az amulett és a talizmán is mágikus erővel rendelkező tárgy, amelyet az emberek testükön viselnek vagy egyszerűen maguknál hordanak, ám egyes szerzők alapvető különbséget is látnak köztük; egyesek szerint az amulett jellegű tárgynak érintkeznie kell a viselő testével, hogy az kifejtse állandó védő-óvó szerepét, ezzel szemben a talizmánnak már a birtoklása is ilyen erővel bír.” Jung könyvének tanulmányai kimondottan az amulett jellegű tárgyakról, illetve a szómágián alapuló, de ugyanilyen funkciójú szövegekről szólnak.

A népi vallásosság kutatója ismételtelen szívesen olvasta a *Baj ellen oltalmazó égi levél és áldás Gombos hagyományvilágában* (Adalék vidékünk szakrális néprajzához) című tanulmányt és annak folytatását, a *További adatok a szent levelek használatához* címűt, hiszen a laikus szakralizmus egyik eléggé még fel nem tárt, bár szórványosan már vidékünkön is gyűjtött és közzétett műfajának sajátosságait vizsgálta meg a szerző. Feltételezése szerint a szent levelekben „azoknak a sokkal régebbi néphiedelmi hagyományoknak keresztényiesült lecsapódását gyaníthatjuk . . . , amelyek valószínűleg a kereszténység felvétele előtti korba nyúlnak vissza”. Az ún. Soldatenhimmelsbrief-műfaj szakirodalmi megjelenéseiről elmondja, hogy a német és cseh nyelvterületen gazdagabban gyűjtött anyagról van szó, bár a magyar megfelelők is napjainkra már elő-előfordulnak, előzőleg kéziratos formában megjelenő, később ponyvanyomtatványon terjedő alakban. Mindkét közreadott szövegének köze van a népi gyógyászathoz is. Jung hangsúlyozza a szóbeli néphagyomány gyűjtése mellett a népi iratok és ponyvanyomtatványok összegyűjtésének szükségességét is, valamint szól a szélteben használatos papírdarabkákra írt „szent betűk” amulett funkciójáról.

Komplex amulettre lelt Jung Károly Törökbecsén, mely tárgyegyüttes funkciója szintén apotropeikus, méghozzá „a törvénybe menők” védelmét szolgáló. A tárgyegyüttes alkotóelemei: a halott állkendője; a Tóbiás áldása nevű, mágikus eredetű ponyvanyomtatvány fele (ez egy eredetileg az utazóknak szolgáló áldásszöveg); és egy fából faragott feliratos – kriptogrammmal ellátott – kis kereszt „állítólag Krisztus köröstyírú van egy darab benne”, mely utóbbi a kutató szerint „az ortodox kolostorok körül kialakult jámbor népi vallásosság egyházilag támogatott tárgyi megjelenítése”. Szerzőnk sorra elemzi a komplexum részeit; történelmi visszatekintésből komparatív adatok kerülnek elő, melyek egy-egy rész balkáni, német vagy cseh megfelelőit, hasonlóit bizonyítják. A vizsgált tárgyak elsődleges szerepének változásairól szólva Jung felhívja a figyelmet az amulettek funkciómódosulásának folyamatára is. Valójában a törökbecsei komplex amulett „varázstárgy, -szöveg és -jelegyüttes”, melynek felfedezésével és értelmezésével sokban gazdagodott honi és európai etnológiánk.

A boszorkányokról szóló hiedelmek és mondák jeles ismeretéről tanúskodott Jung Károly már korábban is két könyvében: *Táltosok, ördögök, garabonciások* (1985) és a *Hiedelemmondák és hiedelmek* (1990), s ez utóbbi monográfia szinte már alapműnek számít a hiedelemmonda-kutatás területén. A *kétkarácsonyi cérna* című, 1983-ban készült dolgozatában a boszorkányok felismerésének és elhárításának egyik ez idáig ismeretlen mozzanatával: a nagykarácsony és újév közti, több helyütt dologtíltó időszakban kenderből font cérnával (amulett!) való védekezéssel foglalkozik. A témát szülőfalujában, Gomboson még élő hagyományból merítette. Gyűjtését összevetette a Slobodan Zečević által fellelt „kereszteletlen napok” (nekršteni dani) szokásanyagával, és érdekes komparatív

elemzésének eredménye, „hogy egy egyetemes hagyomány más-más változatairól”, azonos motívumairól van szó.

A napjainkban már csak nagy ritkán előfordul s a néphittel kapcsolatos tárgyak egyike a Jung által Gomboson fellelt „katonának való pogácsó”, melyben az anyatej, avagy Kálmány Lajos szerint „Boldogasszony teje” mágikus, bajelhárító, gyógyító, oltalmazó szerepéről van szó. „Három nőtestvér ha égyütt szoptatott, annak a tejibü csinató” az adatközlő anyja a megtalált pogácsát. Ezen újabb amulett értelmezése és más népek hiedelmeivel való összevetése képezi a dolgozat magját, melynek tárgyához Jung az első, nagykőrösi elhangzás óta több új adatot is szerzett, ahogy az a könyv végén álló *A tanulmányokról* című fejezetből kiderül.

A kötet utolsó tanulmánya egy 1797-ben Szilágysomlyón lelt népvándorlás kori díszlánc és a rajta lévő füstszínt drágakő szintén amulett, őrszer funkcióját taglalja, ismételtlen számba véve a Kárpát-medence és a vele szomszédos európai régiók néprajzi eredményeit.

SILLING István

MIÉRT NE ENGEDJÜK ÁT AZ ÁCSNAK AZ ÉPÍTKEZÉS ÖRÖMÉT?

Szilasi László: *Miért engedjük át az ácsnak az építkezés örömét.* JAK-füzetek 72., Pesti Szalon Könyvkiadó, Budapest, 1994

Ez egy jó könyv.

Olvasó/szerző meglátja a meghatározhatatlan kék színt, és tetszik neki. Meg az a kép is a Kusturica-filmből. Kinyitja a könyvet, és olvassa a fűlszöveget. „Ha egyszer nagyon megszorogatnak, talán majd azt fogom mondani, hogy a társadalomnak vagy minek ahhoz a – megítélésem szerint mégiscsak: kiváltságos – csoportjához tartozom, amely szövegek olvasásával, értelmezésével, helyenként létrehozásával mulathatja az időt.” A mondat foglyul ejti a gyanútlan, csábítja beljebb, hisz ezért szökött ki, oda, a borítóra, behívni őt más mondatok közé. És a gyanútlan olvasó/szerző máris becsábult a könyvbe: tetszik neki a csábító. És bent is: mennyi szép mondat, arról a különlegesen száraz országról, amelyet irodalomnak szokás errefelé nevezni. Szép: mert ha az irodalomról szóló stúdiumokat nem ragyogja be az a valami, amit jobb híján a szív fényének nevezek, hát akkor amúgy is szart ér az egész. És az olvasó/szerző jól érzi magát abban az intertextuális térben, amelybe került, mert oda ő is szívesen jár horgászni. Ottlik, Esterházy, Németh Gábor, Garaczi, Darvasi, Gebhard Rusch, Barthes, Derrida, Foucault stb. És olvasó/szerző örül az idézeteknek is, mert érti (már amennyire). Otthon érzi magát a szöveg kontextusában.

Szilasi az úgynevezett irodalomtörténeti, unalmasnak és fafejűnek tartott diskurzust beszél. De van itt irodalom, irodalomelmélet, interpretáció meg más is. Sok (:) eleven (pontosabban ninteen) hal.

Mi? – kapja fel a fejét olvasó/szerző: irodalomtörténet? Mert hát akkor az összefonódás a hatalom meg az erőszak struktúráival, meg hogy önkényes válogatás, eltitkolás, ne adj' isten megsemmisítés. Hogy azt emeli be, ami neki tetszik; esetleg kihagy, elhallgat. Meg hogy aránytévésztes, arányeltolódás. De hogy is van ez? Hiszen ha nincs átlátszó (értsd: